

УДК 792.8.071.1.077

РОЛЬ ХОРЕОГРАФА-АМАТОРА У СТВОРЕННІ НАРОДНОГО ТАНЦЮ

Ірина АКСЬОНОВА

*Кафедра хореографії,
Рівненський державний гуманітарний університет.
вул. Ак. Грушевського, 5 а, кв. 48, м. Рівне, Україна, 36000.
тел.: (+380362) 24-94-09, (+38068) 002-70-18, e-mail: Irina-folkdance@ukr.net*

Розкрито роль хореографа-аматора у створенні народного танцю. Розглянуто поняття “творчість”, “активність”. Акцентовано увагу на необхідних ланках для створення хореографічного твору.

Ключові слова: народний танець, хореограф-аматор, творчість, активність, хореографічний твір.

Народний танець як вид хореографічного мистецтва, що розвивався протягом історії народу, збагачуючись новим змістом та виразними засобами, став своєрідним джерелом самовираження хореографів-аматорів. Специфіка народного танцю полягає у тому, що думки, почуття, переживання людини передаються засобами руху, жесту, міміки, використовуючи народну лексику певної місцевості. Народний танець має національні особливості, що проявляються в характері та координації рухів, у музично-ритмічній і метро-ритмічній основі та у манері виконання. Поступово з розвитком загальної культури народний танець перейшов у сферу свят, подекуди видозмінився, регламентувався. Часовий простір хореографії передбачає видозміну процесу творчості, змісту та форми народних танців, відображаючи зрушення, які відбувалися в історичному, соціальному, побутовому та культурному житті народу.

Актуальність статті передбачає розкриття ролі хореографа-аматора у створенні народного танцю як джерела самовираження. Творчість та реалізація дає хореографу-аматору можливість актуалізувати свої потреби, інтереси, здібності, знаходити форми прояву активності. Адже саме творче самовираження сприяє усвідомленню особистісної вагомості, емоційному розкріпаченню, зростанню впевненості в собі. У процесі постановочної роботи реалізуються творчі можливості хореографа-аматора і відбувається їх розвиток. Особливості процесу творчості полягають у тому, що сам процес впливає на результат, що своєю чергою виражається не тільки у постановці, а й у свідомості хореографа-аматора, його творчій активності [1, с. 128].

Хореографи-аматори, працюючи у галузі народного танцю, досягли потужних успіхів, оскільки їхня робота йде, зазвичай, у трьох напрямках. Одні з них, зберігаючи етнографічну сутність і загальну композицію танцю, поглиблюють окремі його сторони, шліфують та ускладнюють ті чи інші танцювальні рухи, жести, фігури. Інші – вносять у загальну композицію народного танцю скомпоновані ними ж танцювальні фігури, мета яких – поглибити зміст твору засобами професійного хореографічного

мистецтва. Тому у виконанні таких танців більш помітні елементи віртуозності, а в композиції – ускладнення хореографічного малюнку. А видатні хореографи-аматори створюють свої оригінальні композиції танців, у яких використовують засоби виразності народної хореографії, беручи за основу уже існуючі народні традиції. Часто такі танці повертаються зі сцени в народ, поповнюючи скарбницю народного хореографічного мистецтва новими художніми зразками. Деякі з них (“Кривий танець”, “Козачок”, “Полька”), зазнавши тих чи інших змін, стали народними. Адже саме хореограф-аматор є справжнім творцем нових хореографічних постановок, оскільки шлях пройдений людством та зафіксований у русі – це безперервний процес творіння.

Завдання цієї розвідки – проаналізувати творчий процес хореографів-аматорів народного танцю.

Окремі аспекти зазначеної проблеми розглянуто у працях: “Дидактика виховання та самовиховання творчої особистості: Основи педагогіки творчості” В. Андреева [1], “Психологія мистецтва” В. Виготського [2], “Життя як творчість” Л. Шинкарук, Л. Соханя, Н. Шульги [4], “Психологія творчості” В. Роменця [8], “Створення танцю” Р. Захарова [5]. Однак комплексного наукового аналізу в аспекті хореографічного мистецтва ця проблема не отримала. Тому творчий процес необхідно розглядати в єдності двох сторін. Перша (пов’язана з поняттям “творчість”) – комплекс якостей і властивостей хореографа-аматора, який сприяє повній реалізації його творчого потенціалу і виражається в оригінальному, своєрідному, нешаблонному мисленні й емоційності. Друга (пов’язана з поняттям “активність”) – ініціативність, енергійність, самостійність творчих дій і поведінки, мотивом яких слугує потреба в самореалізації. Ця активність супроводжується особливими переживаннями. Отже, творча діяльність регулюється увагою, почуттями та волею, а джерелом творчої активності є умови суспільного життя людини.

Роль хореографа-аматора реалізується не лише у самому процесі його життя, самореалізації її як засобу самоствердження через самовираження і саморозвиток, а й у спеціальній діяльності зі створення загальнокультурних цінностей, а саме в постановках нових хореографічних творів. При цьому під творчим самовираженням розуміють здатність хореографа-аматора будувати свій внутрішній світ, сприймати самого себе у процесі своєї ж діяльності [2].

Щоб повноцінно та ефективно представити народний танець, хореограф-аматор повинен володіти неабиякими спеціальними здібностями. Великій кількості творчих функцій хореографа-аматора має відповідати різнобічність його творчих здібностей. Їх умовно можна поділити на три групи. Першу групу становлять здібності, які притаманні будь-якому виду мистецтва: література, живопис, театр, музика. Є також здібності, які хоч і є загальними для всіх видів мистецтва, але їх використання у постановочній роботі потребує певної специфіки. Такі здібності належать до другої групи. Третю групу становлять здібності, які необхідні лише для хореографа-аматора [4, с. 103]. Спостереження за керівниками хореографічних колективів, постановниками-аматорами у практичній роботі дають змогу висловити думку, що ефективність творчої роботи залежить від життєвої позиції, знань, умінь, майстерності, почуттів та ставлення хореографа-аматора до учасників колективу й інтересу до творчого процесу, а саме створення нових хореографічних творів, репертуару колективу народного танцю, підбору музичного супроводу, костюма.

У своїй праці “Психологія творчості” В. Роменець звернув увагу на творчу особистість як носія індивідуального світогляду, що вирізняється своєрідним баченням світу та неординарним його сприйняттям. Саме така особистість здатна на створення нових, до нього не існуючих витворів мистецтва зі своєрідним стилем, “почерком”, засобом мислення за допомогою образів. Уміння мислити хореографічними образами вирізняє хореографа-аматора від будь-якого іншого митця (режисера, художника, композитора). “Творцем справжніх художніх цінностей можна вважати того, хто, спираючись на об’єктивні закономірності явищ дійсності, вміє відтворювати їх з неповторною індивідуалізацією” [8, с. 127].

У праці “Створення танцю” Р. Захаров виділив п’ять ланок, необхідних у процесі створення хореографічного твору. Кожна з цих ланок - це самостійний і складний творчий процес, і одночасно всі вони перебувають в органічному зв’язку одна з одною. Перша ланка – це виникнення у хореографа-аматора задуму майбутнього твору. Основою його зазвичай слугує життєво важлива проблема. Наприклад, виховна: якою повинна бути людина, яке її ставлення до праці, до товаришів, до родини, або проблема війни та миру, проблема пізнання та осяжності природи. Таких проблем багато, хореографу-аматору варто чітко визначити, яку з них він хоче відобразити у танці. Вибір задуму залежить від таланту, природної обдарованості, життєвого досвіду, рівня культури, ставлення до життя. Основою для виникнення задуму можуть бути картини трудового життя народу, образ людини праці, її натхнення, життєвий устрій, моральні принципи народу. Також задум виникає і під впливом творів образотворчого та прикладного мистецтва, нав’язаним літературними творами. Часто поштовхом до виникнення задуму служить те чи інше явище, подія, що змушує людей проявляти твердість характеру, високі почуття. Задум – це перша і головна ланка у творчості хореографа-аматора при створенні хореографічного твору.

Наступний етап – це вивчення життєвого матеріалу (історичного та етнографічного), адже це допоможе пізнати традиції, звичаї та обряди народу, його національний характер, здавна сформовану етику взаємовідношень між людьми та форми її прояву. Крім того, необхідно ознайомитися з музикою, живописом, пісенною культурою народу, з літературними описами його танців, а також вивчити матеріальну культуру, декоративно-прикладне мистецтво, народний одяг, предмети побуту.

Друга ланка – композиційний план або музично-хореографічний сценарій, котрий створює хореограф-аматор для композитора. Перш ніж почати роботу над розробкою композиційного плану, хореограф-аматор повинен визначитися з жанром (трагічний, героїчний, сатиричний, комедійний та інші). Задум визначає і форму танцю (сольний, дуетний, груповий). З’ясувавши ці важливі моменти, можна братися до драматургії танцю (експозиції, зав’язки, розвитку дії, кульмінації і розв’язки).

Наступний етап – написання композиційного плану – це музично-хореографічний сценарій, в якому в органічній єдності розроблений драматургічний розвиток змісту танцю з детальним рішенням конкретних хореографічних форм його втілення (час та місце дії танцю, оточення, в якому він виникає, детально викладають усі дії танцю з характеристикою та підтвердженням вчинків діючих осіб); послідовно описують експозицію, зав’язку, етапи розвитку дії, кульмінацію, розв’язку; вказують приблизний характер хореографічної форми танцю (монолог, дует, хоровод, кадрили, козачок, гопак, полька); визначають бажаний характер музики, її темп та розмір (з музичним матеріалом, який потрібно аранжувати для певного народного танцю);

роблять точний хронометраж усього танцю у хвилинах з вказаним приблизним числом музичних тактів, характеру звучання. Цю роботу виконують разом з концертмейстером колективу.

Третя ланка – процес створення композитором оригінального твору – музики до хореографічного твору. Музика – невід’ємна частина хореографії. У творчості кожного хореографа-аматора вона є джерелом, що його наповнює, визначає атмосферу, настрій та характер художнього образу, що створюється. Під час виконання танцю музика допомагає глядачам зрозуміти його характер, емоційний стан персонажів, атмосферу танцю, ті обставини, в яких його виконують, зрозуміти його зміст. У процесі вибору музики, хореограф-аматор та концертмейстер перш за все звертають увагу на її зміст, на те, які почуття, думки, настрої вона викликає. Гармонійне злиття виразних засобів музики і танцю може виникнути, тільки коли вона відповідає змісту постановки. Від її якості багато в чому залежить розвиток музичного смаку учасників колективу, їх творчої фантазії, а також успіх майбутньої хореографічної постановки.

Четверта ланка – це період створення хореографічного твору, враховуючи костюми, декорації, інвентар, світло. Цей процес починається з миті виникнення задуму. Задум, що виник у творчій уяві хореографа-аматора, спочатку уявляється йому у невизначених пластичних проявах у вигляді окремих моментів, рухів, поз, жестів. Ще під час вивчення життєвого матеріалу хореограф-аматор детально записує, замальовує можливі варіанти різних композиційних малюнків, обставин, у яких виконують танець, фіксує манеру виконання, танцювальні рухи, жести, пози, ракурси, найхарактерніші для цього танцю, загалом намагається зібрати все, що стосується змісту і форми виконання. Хореографу-аматору важливо визначити форму танцю та поєднання традиційних виразних засобів (композиційні малюнки або окремі невеликі танцювальні фігури, що повторюються у танці декілька разів, вони є своєрідним пластичним лейтмотивом). Це можуть бути різні кружляння в парах, обводки, обходи, які виконують на початку або у кінці майже кожної фігури. Притаманні лише цій постановці рухи, жести, пози та їх поєднання, манера виконання, найяскравіше, своєрідно підкреслюють характер та особливості танцю, взаємовідносини учасників, костюм, образ танцю взагалі, також належить до його характерних особливостей, визначають його неповторність та оригінальність. Хореограф-аматор прагне створити танець так, щоб зливалися воедино зоровий та музичний образи. Це досягається лише тоді, коли емоційність, характер та ритмічна основа пластики танцю органічно поєднуються з тими ж якостями музики. Так з урахуванням музичної драматургії створюється хореографічна. Головна ціль цього етапу – у найяскравішій художній формі передати його тему та ідею, щоб танець був правильно зрозумілим глядачами.

П’ята ланка – вивчення елементів, рухів, комбінацій та самої постановки. Перш ніж поставити танець хореограф-аматор повинен детально перевірити поступове фізичне навантаження під час виконання танцю, він має стежити за тим, щоб воно було посилюючим для учасників колективу; перевіряє виразність хореографічного тексту, сам виконує кожен рух, аби відчувати чи дійсно він відповідає емоційному та характерному образу. Важливо прослідкувати розвиток яскравості та виразності тексту танцювальних комбінацій, які виконують групи персонажів, у сольному і в загальному танці, переглянути як вони сприймаються з боку. Задовго до вивчення самої постановки хореограф-аматор в поточні заняття долучає вивчення окремих

елементів лексики, стиль її виконання, окремі жести та пози. На середині зали засвоюють танцювальні рухи, комбінації, в етюдній формі перевіряють виразність окремих фрагментів, композиційних малюнків і переходів. Тому за усвідомленої роботи і вимогливого ставлення до справи у хореографа-аматора поступово з'являється особисте творче бачення сценічного втілення постановки. Він ознайомлює учасників зі змістом майбутньої постановки, з особливостями життя та історії народу. Вивчивши увесь хореографічний твір з учасниками колективу народного танцю, хореограф-аматор домагається чистоти виконання рухів, жестів, малюнків. Завершальним етапом є виступ. При підготовці хореографічного твору до виступу хореограф-аматор звертає увагу на оформлення танцю (костюми, аксесуари, реквізит, грим, зачіски виконавців, характер звучання музики, техніку сцени: декорації, художнє освітлення, шумове оформлення). Усі ці види оформлення повинні виконувати єдине завдання – допомагати виконавцям найповніше розкрити зміст хореографічного твору.

Варто детально та серйозно зосередити увагу хореографа-аматора на підборі етнографічного матеріалу та розробленні сценічного костюма. Адже сценічний народний костюм є творчим вирішенням етнографічного народного костюма зі сучасних естетичних позицій. Він, своїми лініями, особливостями крою, прикрасами, музикальністю (відповідність костюма до характеру і настрою музики) акцентує рухи виконавців, їхні жести, пози, пластику, динаміку виразного дійства. При цьому враховує національний колорит костюма, його вплив на діапазон і характер рухів учасників.

Отож, постановочна робота у колективі народного танцю свідчить про рівень хореографа-аматора, що й уможливорює реалізацію творчих надбань, знань, умінь, майстерності, почуттів та емоцій у творчому колективі. Адже саме хореограф-аматор може відтворити, зберегти та примножити досягнення свого народу крізь призму свого бачення, розуміння та сприйняття історії, культури, побуту, традицій, обрядів народу [5, с. 5].

Отже, від повноцінної та плідної роботи хореографа-аматора, його професійних здібностей, повної самореалізації залежить рівень розвитку колективу народного танцю, хореографічного мистецтва та культури народу загалом. Вдало реалізовані хореографи-аматори народного танцю сучасності залишили вагомий слід у культурній спадщині нашої країни. Їхні творчі здобутки слугуватимуть матеріалом для подальшої творчої самореалізації наступників.

На прикладах колективів народного танцю ми спостерігаємо за розвитком хореографа-аматора, що реалізується, змінюється, розвивається, і цим дає можливість збагачуватися колективові, його учасникам. Таким способом відбувається безперервний розвиток хореографічного мистецтва та культури народу взагалі.

Список використаної літератури

1. *Андреев В.* Дидактика воспитания и самовоспитания творческой личности: Основы педагогики творчества / В. Андреев. – Казань: Изд-во Казанского университета, 1988. – 237 с.

2. *Выготский Л.* Психология искусства / Л. Выготский. – М.: Педагогика, 1989. – 576 с.

3. Дем'янюк Т. Нові технології позашкільної освіти і виховання / Т. Дем'янюк, І. Первушевська – К., 2000. – 352 с.
4. Жизнь как творчество (социально-педагогический анализ) / В. Шинкарук, Л. Сохань, Н. Шульга и др. – К. : Наукова думка, 1985. – 303 с.
5. Захаров Р. Сочинение танца. Страницы педагогического опыта / Р. Захаров. – М. : Искусство, 1989. – 237 с.
6. Настюков Г. Народный танец на самодеятельной сцене / Г. Настюков. – М. : Профиздат, 1976. – 64 с.
7. Психология творчества. / под ред. Я. Пономарева. – М. : Наука, 1990. – 224 с.
8. Роменець В. Психологія творчості / В. Роменець. – К. : Либідь, 2001. – 288 с.

Стаття надійшла до редколегії 17.02.2014

Прийнята до друку 23.04.2014

THE ROLE OF AMATEUR CHOREOGRAPHER IN CREATION OF A FOLK DANCE

Irina AKSYONOVA

*Department of choreography,
Rivne Mate Humanitarian University
str. Hrushevskiyi, 5a/48, Rivne, Ukraine, 36000
тел.: (+380362) 24-94-09, (+38068) 0027018, e-mail: Irina-folkdance@ukr.net*

The article reveals the role of choreographer in the creation of amateur folk dance. The concepts of “creativity”, “activity”. The attention to the necessary level to create choreographic work.

Key words: folk dance, choreographer lover, creativity, activity, choreographic work.

РОЛЬ САМОДЕЯТЕЛЬНОГО ХОРЕОГРАФА В СОЗДАНИИ НАРОДНОГО ТАНЦА

Ірина АКСЬОНОВА

*Кафедра хореографії,
Рівненський державний гуманітарний університет,
ул. Ак. Грушевського, 5 а, кв. 48, м. Рівне, Україна, 36000.
тел.: (+380362) 24-94-09, (38068) 002-70-18, e-mail: Irina-folkdance@ukr.net*

Раскрыто роль хореографа-любителя в создании народного танца. Рассмотрено понятия “творчество”, “активность”. Акцентировано внимание на важных звеньях создания хореографического произведения.

Ключевые слова: народный танец, хореограф-любитель, творчество, активность, хореографическое произведение.